

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 3-son

Volume 4, Issue 3, 2025

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 3-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., prof.
Irmatova Aziza Baxramovna, i.f.d., prof.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federatsiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muharrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Ijrochi muharrir (Executive Editor): Iskandarova Dilafruz Ikrom qizi

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

A.J.Anvarxonov	<i>The role of special economic zones in job creation</i>	5-12
F.B.Batirov	<i>Dunyo istiqbolli tajribalarini qo'llash orqali bandlikni ta'minlash</i>	13-22
T.M.Bobojonov	<i>Yashil iqtisodiyot sharoitida ish bilan bandlik imkoniyatlarini kengaytirishda sun'iy intellektning roli</i>	23-37
F.A.Ibragimova D.I.Iskandarova	<i>Tadbirkorlik faoliyatida marketing strategiyalarining mehnat unumdorligiga ta'siri</i>	38-45
A.A.Nizametdinov	<i>Mahallalarda aholini o'zini o'zi band qilishni baholash omillari</i>	46-56

INSON KAPITALI

M.O.Hamrokulov	<i>From workforce to human capital: the future of management</i>	57-63
Y.X.Turdiyeva	<i>Особенности развития государственно частного партнёрства в системе дошкольного образования республики Узбекистан</i>	64-68

INSON TARAQQIYOTI

N.S.Qayumova	<i>Cultural and socio-economic drivers of informal social protection systems in Uzbekistan</i>	69-80
D.I.Iskandarova	<i>O'zbekistonda aholi turmush farovonligini yaxshilash va daromadlarni oshirishda tadbirkorlikni rivojlantirishning ahamiyati</i>	81-88

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

S.P.Qurbonov	<i>“Kambag'allik qopqoni” faolligi va uni unumli bandlik tamoyillari asosida so'ndirish imkoniyatlari</i>	89-104
--------------	---	--------

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

I.A.Imomov D.X.Umirova	<i>Improving the system of human resource capacity management in higher education institutions: evidence from Uzbekistan</i>	105-121
M.G.Umarxodjayeva N.R.Omanova	<i>Tashkilotlarning ichki va tashqi muhitini baholash</i>	122-131

M.G.Tuychiyeva	<i>Современные тенденции и вызовы в банковском риск-менеджменте</i>	132-141
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
A.A.Abduqahorov	<i>Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish yo'nalishlari</i>	142-151
Z.T.Amirov	<i>Sanoat mahsulotlari tayyorlash jarayoniga xos xususiyatlar</i>	152-160
I.S.Foziljonov	<i>O'zbekistonda faoliyat yurituvchi korxonalarda pul oqimlari samaradorligini baholash amaliyoti</i>	161-168
Ch.A.Jabborova	<i>Aksiyadorlik jamiyatlarida soliq majburiyatlari hisobi...</i>	169-175
S.R.Safayeva	<i>Environmental sustainability in tourism: perspectives for Uzbekistan</i>	176-185
S.R.Yakubov	<i>Yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini soliqqa tortish mexanizmining rivojlanish bosqichlari</i>	186-198
GENDER TENGLIGI		
Sh.Q.Xoliyorova	<i>Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlar barqaror ish bilan bandligini oshirishning istiqbolli yo'nalishlari</i>	199-208

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

SANOAT MAHSULOTLARI TAYYORLASH JARAYONIGA XOS XUSUSIYATLAR

Amirov Zubaydulla Toir o'g'li

Toshkent arxitektura qurilish universiteti

“Iqtisodiyot va ko'chmas mulk” kafedrası katta o'qituvchisi

e-mail: zubaydulla@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a202

Annotatsiya. Ushbu maqolada sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari faoliyati sohasidagi fan yutuqlari va qo'llanilayotgan innovatsion texnologiyalar, shuningdek, qurilish materiallarini ishlab chiqarish tarmog'ida tadbirkorlik faoliyatini olib borish to'liq yoritilgan. Ya'ni ushbu faoliyat turi bilan shug'ullanmoqchi bo'lgan shaxslarga bu maqola yaxshigina dasturi amal bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: sanoat, mahsulot, material, kichik biznes, texnologiya, bozor, korxona.

ОСОБЕННОСТИ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПРОЦЕССА ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

Амиров Зубайдулла Тоир угли

Ташкентский архитектурно-строительный университет

Старший преподаватель кафедры «Экономика и недвижимость»

Аннотация. В данной статье полностью освещены научные достижения в области перспектив развития производства промышленной продукции и используемых инновационных технологий, а также ведения предпринимательской деятельности в сфере производства строительных материалов.

Ключевые слова: промышленность, продукт, материал, малый бизнес, технология, рынок, предприятие (компания).

CHARACTERISTICS OF THE PRODUCTION PROCESS OF INDUSTRIAL PRODUCTS

Amirov Zubaydulla Toir ugli

Tashkent University of Architecture and Construction

Senior Lecturer, Department of "Economics and Real Estate"

Abstract. In this article, the scientific achievements in the field of the prospects for the development of industrial products production and the innovative technologies used, as well as the conduct of business activities in the field of construction materials production, are fully covered.

Keywords: industry, product, material, small business, technology, market, enterprise (company).

Kirish

Bozor munosabatlari sharoitida sanoat ishlab chiqarishini rivojlantirishda kichik biznes subyektlarining ishtiroki nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim o'rin egallaydi. Xususan, ular hududiy bandlikni oshirish, aholi daromadlarini ko'paytirish, innovatsion faoliyatni faollashtirish hamda sanoat tarmoqlarida raqobat muhitini kuchaytirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Sanoat sohasida kichik biznes korxonalarining faoliyati samaradorligini tahlil qilish ularning ishlab chiqarish salohiyati, resurslardan foydalanish darajasi va iqtisodiy natijadorligini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu samaradorlik ijtimoiy mezonlar – yangi ish o'rinlarining yaratilishi, aholining ijtimoiy faolligining oshishi va ijtimoiy himoya mexanizmlarining kengayishi orqali ham namoyon bo'ladi.

Birgina 2024 yil sarxisobiga etibor beradigan bo'lsak hududlar kesimida kichik tadbirkorlik subyektlarining eng ko'p sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi Toshkent shahri (67 214,3 mlrd so'm), Toshkent viloyati (41 463,2 mlrd so'm), Andijon viloyati (27 085,4 mlrd so'm), Farg'ona viloyati (26 178,9 mlrd so'm) va Samarqand viloyati (23 694,7 mlrd so'm) hissasiga to'g'ri keldi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Kichik biznes subyektlari yirik sanoat korxonalari bilan kooperatsion aloqalarni yo'lga qo'ygan holda sanoat klasterlarining samarali faoliyat yuritishida muhim o'rin egallaydi.

D.U.Mirzarayimovaga ko'ra “Bugungi kunda kichik sanoat korxonalari ko'pchilik sanoati rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotining ajralmas qismidir. Ular bandlikni ta'minlash, raqobat muhitini shakllantirish, innovatsion faollikni oshirish, ijtimoiy tengsizlikni yumshatish, yirik biznesning foydalanilmayotgan resurslarini ishlab chiqarish jarayonlariga jalb qilish, aholining o'zgarib boruvchi talablarini ta'minlash, yangi bozorlarga chiqish kabi qator ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni bajaradi”²⁴ deb ta'kidlagan.

Фель, В.С.ning keltirishicha “Kichik sanoat korxonalari har qanday mamlakat iqtisodiyotining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Bunday korxonalarining o'rni nafaqat ish o'rinlari yaratish, mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish, balki iqtisodiyotda innovatsiyalarni rag'batlantirish va raqobatni rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi”²⁵ deydi.

Kichik biznes subyektlari zamonaviy iqtisodiyotda nafaqat xizmat ko'rsatish va savdo sohalarida, balki sanoat tarmog'ida ham muhim rol o'ynaydigan iqtisodiy tuzilmalardan hisoblanadi. Ular sanoatning diversifikatsiyalashuvi, yangi texnologiyalarning joriy etilishi, bandlikni

²⁴ Д.У.Мирзарайимова. САНОАТ ТАРМОҚЛАРИДА КИЧИК КОРХОНАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ// “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журналі. № 6, ноябрь-декабрь, 2016 йил. Б-1

²⁵ Фель, В.С. Малые промышленные предприятия и их роль / В.С. Фель, Л.С. Мурыгина. — Текст : электронный // NovaInfo, 2024. — № 145 — С. 39-40 — URL: <https://novainfo.ru/article/20759> (дата обращения: 19.07.2025).

oshirish va hududiy sanoat infratuzilmasini rivojlantirish jarayonlarida faol ishtirok etmoqda. Sanoat ishlab chiqarishining yirik tarmoqlari ichida kichik biznes subyektlarining o'zni tobora mustahkamlanib, ular ko'plab mamlakatlar sanoat strategiyasining asosiy bo'g'inlaridan biriga aylanmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot metodologiyasi sifatida nazariy va amaliy yondashuvlar qo'llanildi. Ma'lumotlar asosan ilmiy maqolalar, statistik hisobotlar va davlat qonunchilik hujjatlaridan olingan. Olingan ma'lumotlar tahlili uchun solishtirma usul, statistik metodlar va iqtisodiy model tahlillari qo'llanilib, qurilish sanoatida sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish jarayonlarining holati va rivojlanish istiqbollari o'rganildi.

Tahlil va natijalar

Mamlakatimizda kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan hozir kunda asosan oziq-ovqat, ichimliklar, tamaki, to'qimachilik, kiyim, teri, qog'oz va qog'oz mahsulotlari, kimyo mahsulotlari, asosiy farmatsevtika mahsulotlari va preparatlari, rezina va plastmassa va boshqa nometall, mineral mahsulotlar, metallurgiya, mashina va uskunalar tashqari tayyor metall buyumlar, elektr uskunalar, mebel, boshqa toifalarga kiritilmagan mashina va uskunalar turlaridan iborat bo'lgan sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilmoqda.

Kichik biznes subyektlari tomonidan sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish turlari har bir mahsulot uchun o'ziga xos texnologik jarayonlar, ishlab chiqarish vositalari va tashkiliy yondashuvlarni talab etadi. Bunday xilma-xillik ishlab chiqarishning texnik-iqtisodiy xususiyatlari, mehnat kooperatsiyasi darajasi, foydalanilayotgan xom ashyo va resurslar turiga bevosita bog'liqdir. Shu boisdan, ishlab chiqarish jarayonining umumiy samaradorligi ko'p jihatdan tanlangan texnologiyalar, mehnat va moddiy resurslardan foydalanishning ratsionalligi, ishlab chiqarish vositalarining modernizatsiya darajasi, ishlab chiqarishni tashkil etish shakllari hamda ichki boshqaruv tizimining samarali faoliyatiga bog'liqdir.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. 2025-yil boshidagi rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda faoliyat yuritayotgan kichik biznes subyektlari soni 1,2 milliondan ortiqni tashkil etmoqda. Ushbu ko'rsatkich kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotida qanday keng ko'lamda ishtirok etayotganini ko'rsatadi.

1-jadvalda kichik biznes subyektlari tomonidan yaratilayotgan yalpi ichki mahsulot (YaIM) ulushi 45,6% atrofida bo'lib, bu sektorning iqtisodiy barqarorlik va o'sishda tutgan o'rnini yaqqol namoyon etadi. Kichik biznes faqat ichki bozor bilan cheklanib qolmay, balki tashqi iqtisodiy faoliyatda ham faol qatnashmoqda. Xususan, 2025-yilning birinchi choragida kichik biznes vakillari tomonidan umumiy qiymati 2 milliard AQSH dollaridan ortiq eksport amalga oshirilgan. Bu esa ushbu sektorning eksport salohiyati yildan-yilga ortib borayotganini ko'rsatadi.

Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YaIMdagi ulushi

Klassifikator	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025-Q1
O‘zbekiston Respublikasi	58,5	57,5	56,9	54,6	54,3	54,3	45,6
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	62,9	62,3	61,4	61,8	64,6	65,8	59,5
Andijon viloyati	72,4	72,7	74,6	69,6	68,6	69,5	60,9
Buxoro viloyati	75,8	76,6	77,1	74,1	72,5	73	63,3
Jizzax viloyati	84,5	84,1	81	78,7	75,3	74,4	66,1
Qashqadaryo viloyati	73,2	74,1	71,8	70	70,5	71	62,7
Navoiy viloyati	33,7	27,8	29,2	27,9	28,1	25,1	18
Namangan viloyati	78	76,3	76,2	74,7	74,3	73,4	67,3
Samarqand viloyati	76,6	75	74,3	70,8	72,3	72,3	65,9
Surxondaryo viloyati	79,4	78	78,4	77,9	77,4	77,8	72,4
Sirdaryo viloyati	72,7	73	71,2	67,8	65,9	68,2	62,1
Toshkent viloyati	54	52	48,2	49,4	52,2	53,9	50,1
Farg‘ona viloyati	72,4	73,3	72,4	71,6	72,2	73,1	68,3
Xorazm viloyati	78,2	77,4	75,8	71,9	72,7	72,3	65,8
Toshkent shahri	56	53,6	51,1	51,2	51,7	52,4	48,9

O‘zbekiston iqtisodiyotining sanoat sektori ham kichik biznesning faol ishtiroki bilan rivojlanmoqda. 2025-yil holatiga ko‘ra, mamlakat bo‘ylab faoliyat yuritayotgan sanoat yo‘nalishidagi korxonalar soni (qishloq xo‘jaligi va agrar sektor korxonalarisiz) 90 mingdan ortiqni tashkil etmoqda. Bu korxonalarning aksariyati kichik va o‘rta biznes subyektlari hisoblanadi.

Hududiy kesimda esa sanoat korxonalarining ko‘pchiligi iqtisodiy va sanoat salohiyati yuqori bo‘lgan hududlarda joylashgan. Jumladan, Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Farg‘ona, Andijon, Namangan va Samarqand viloyatlari sanoat faoliyati bo‘yicha yetakchi hisoblanadi. Ushbu hududlarda transport infratuzilmasining rivojlanganligi, xomashyo zaxiralari, malakali ishchi kuchining mavjudligi va investorlar uchun yaratilgan qulay sharoitlar sanoat korxonalarining zich joylashuviga sabab bo‘lmoqda.

O‘zbekiston sanoat tarmog‘ida kichik biznes subyektlarining ishtiroki yildan-yilga oshib bormoqda. 2023-yil yakuniga ko‘ra, kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan sanoat mahsulotlari umumiy hajmi 176,5 trillion so‘mni tashkil qilgan. Bu ko‘rsatkich o‘tgan yillardagi natijalarga nisbatan sezilarli o‘sishni aks ettiradi.

2024-yilning yanvar-noyabr oylarida esa kichik korxonalar tomonidan ishlab chiqarilgan sanoat mahsulotlari hajmi 246 trillion so‘mga yetgan. Bu esa 2023-yilning mos davri bilan solishtirilganda ancha yuqori natijadir. Mazkur o‘sish kichik korxonalar ishlab chiqarish quvvatining kengayishi, texnologik yangilanishlar va mahalliy hamda xorijiy sarmoyalar oqimining ko‘payishi bilan bog‘liq.

Umuman olganda, 2024-yil holatiga ko'ra, kichik biznes subyektlarining sanoat ishlab chiqarishidagi ulushi 31,5% ni tashkil qilmoqda. Bu ko'rsatkich mazkur sektorning mamlakat sanoat salohiyatini rivojlantirishdagi beqiyos o'rnini yana bir bor tasdiqlaydi.

Sanoat korxonasi - xalq xo'jaligining eng muhim sub'ekti, O'zbekiston sanoat majmuasining birlamchi bo'g'ini bo'lib, u erda moddiy ne'matlar ishlab chiqarish amalga oshiriladi. Ishlab chiqarish odamlar hayotidagi ob'ektiv zarurat, insoniyat jamiyati mavjudligining asosidir²⁶. Shu umumiy tamoyilga tayanilgan holda aytish mumkinki, kichik sanoat korxonalari ham O'zbekiston sanoat majmuasining birlamchi va muhim bo'g'ini bo'lib xizmat qiladi. Ular bevosita ishlab chiqarish faoliyati bilan shug'ullanuvchi, real mahsulot yaratish jarayonida ishtirok etuvchi va aholi ehtiyojini qondiruvchi iqtisodiy tuzilmalar hisoblanadi. Ayniqsa, mehnat va resurslar bilan tejamkor ishlovchi, moslashuvchan va innovatsion faoliyat yurituvchi kichik sanoat subyektlari moddiy ne'matlar yaratishning zamonaviy va lokal shakli sifatida ajralib turadi.

2-jadval

Kichik biznesda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishning kuchli va zaif tomonlari²⁷

Mezon	Kuchli tomonlari	Zaif tomonlari
Moslashuvchanlik darajasi	Bozor talabidagi o'zgarishlarga tez moslasha oladi, kichik seriyalarni ishlab chiqarishga qodir	Katta hajmdagi buyurtmalarni bajarish imkoniyati cheklangan
Tashkiliy tuzilma	Qaror qabul qilishda markazlashuv darajasi past, tezkor boshqaruv mumkin	Korxona ichida malakali menenjer va rejalashtirish salohiyati yetarli emas
Texnologik baza	Texnologiyalarni tez joriy qilish imkoniyati mavjud	Yangi uskunalar xaridida moliyaviy cheklovlar mavjud
Xarajatlar hajmi	Ishlab chiqarish tannarxini past darajada ushlab turish mumkin	Ko'lam iqtisodidan foydalana olmaydi
Mehnat resurslari	Mahalliy ishchi kuchidan keng foydalaniladi, bandlikni ta'minlaydi	Malakali kadrlar tanqisligi mavjud
Innovatsion faollik	Innovatsion g'oyalarga nisbatan ochiqlik yuqori	Ilmiy-texnik salohiyat zaif, ilmiy tadqiqotlar bilan integratsiya past
Moliyalashtirish imkoniyati	Dastlabki bosqichda davlat grantlari, imtiyozli kreditlar mavjud	Doimiy sarmoya oqimini ta'minlash qiyin, kredit olishda garov muammosi
Raqobat muhitidagi o'rni	Mahalliy bozor ehtiyojlariga mos maxsuslashtirilgan mahsulotlar ishlab chiqaradi	Raqobatchilar tomonidan tezda siqib chiqarilishi mumkin, narx raqobatiga bardoshli emas

²⁶ Календарева С.Г. Организация производства на промышленном предприятии - (Учебное пособие) - Т.: ТГЭУ, 2004. С-13

²⁷ Muallif ishlanmasi

Sanoat ishlab chiqarishining samaradorligi - bu ishlab chiqarish jarayonining samaradorligi bog'liq bo'lib, u alohida turdagi resurslardan (inson mehnati, mehnat vositalari va ob'ektlaridan) foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlarini va bir nechta turdagi resurslardan foydalanish samaradorligining umumiy ko'rsatkichlarini o'z ichiga olgan ko'rsatkichlar tizimi bilan tavsiflanadi²⁸.

Kichik biznes doirasida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, bu jarayonda bir qator ustunliklar bilan bir qatorda, muayyan cheklovlar ham kuzatiladi (2-jadval).

2-jadvaldan ko'rinib turibdiki, kichik biznes subyektlarida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish bir qator afzalliklarga ega bo'lishiga qaramay, muayyan zaif tomonlar mavjudligi bu sohaning raqobatbardoshligini oshirishda tizimli yondashuv va davlat qo'llovini muhim omil sifatida belgilaydi.

Kichik biznes subyektlarining sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishdagi o'zni quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi — bu ularning iqtisodiy tizimdagi ahamiyatini belgilaydi:

- mahalliy xomashyo resurslaridan samarali foydalanish (kichik sanoat korxonalari ko'pincha joylardagi mavjud tabiiy, agrar yoki texnologik resurslardan foydalanadi. Bu esa resurslarni isrof qilmasdan, iqtisodiyotda ichki imkoniyatlardan to'liq foydalanish imkonini yaratadi);

- yangi ish o'rinlari yaratish (kichik sanoat subyektlari — ayniqsa, aholi zich joylashgan hududlarda — bandlik muammosini hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ular kam sarmoya bilan ko'p ishchi kuchini jalb etishga qodir);

- bozorni to'ldiruvchi maxsuslashtirilgan mahsulotlar ishlab chiqarish (yirik korxonalar ishlab chiqarmaydigan, maxsus talabga ega bo'lgan mahsulotlar aynan kichik korxonalar tomonidan ishlab chiqariladi. Bu esa sanoat tarmog'ini diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi);

- innovatsion g'oyalarni sinovdan o'tkazish maydoni (kichik biznes subyektlari moslashuvchan va innovatsion bo'lib, yangi texnologiyalar, mahsulotlar va uslublarni joriy etishda yirik korxonalarga nisbatan ancha chaqqon bo'ladi);

- hududiy sanoatni rivojlantirishdagi roli (kichik sanoat subyektlari chekka va kichik aholi punktlarida ham faoliyat yuritadi, bu esa regional sanoatlashtirish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi).

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida kichik biznes subyektlari sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishda muhim rol o'ynaydi. 2019–2025-yillar davomida tahlillar shuni ko'rsatdiki, kichik sanoat korxonalarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi sezilarli darajada pasaygan bo'lishiga qaramay, ularning iqtisodiy tizimdagi roli hali ham strategik ahamiyat kasb etadi. Xususan, ular:

²⁸ Т.В. Шелемельева. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА РАХУНОК ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ// Держава та регіони. Економіка та підприємництво, 2012 р., № 4 (67)

- Mahalliy xomashyo resurslaridan samarali foydalanish orqali import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni yo'lga qo'yimoqda;
- Bandlikni oshirish va hududiy iqtisodiy faollikni rag'batlantirishda muhim ijtimoiy-iqtisodiy funksiyani bajaradi;
- Innovatsiyalarni tez sinovdan o'tkazish va joriy etishda yirik korxonalarga nisbatan moslashuvchanlikka ega;
- Maxsuslashtirilgan va tor segmentli mahsulotlar ishlab chiqarishda bozorni to'ldirishga xizmat qiladi.

Biroq, kichik sanoat subyektlarining to'laqonli rivojlanishiga bir qator to'siqlar mavjud bo'lib, ular qatoriga texnologik eskilik, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, eksport salohiyatining sustligi, va me'yoriy hujjatlar bilan bog'liq byurokratik murakkabliklar kiradi.

Kichik biznes subyektlarining sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishdagi salohiyatini to'liq ishga solish va ularning raqobatbardoshligini oshirish maqsadida quyidagi ilmiy asoslangan takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Texnologik modernizatsiyani rag'batlantirish:
 - Kichik sanoat subyektlari uchun past foizli investitsion kreditlar ajratish;
 - Zamonaviy texnologiyalar xaridini subsidiyalash dasturlarini kengaytirish;
 - Hududiy sanoat zonalarida "texnologik inkubator"lar tashkil etish.
2. Eksport salohiyatini kuchaytirish:
 - Kichik korxonalar uchun eksport bozorlariga chiqishda marketing va logistika xizmatlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;
 - "Made in Uzbekistan" brendi ostida kichik korxonalar mahsulotlarini xalqaro yarmarkalarda targ'ib qilish;
 - Eksportchi kichik bizneslar uchun soliq imtiyozlarini joriy etish.
3. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish:
 - Garovsiz kreditlash imkoniyatlarini kengaytirish;
 - Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish uchun maxsus grant dasturlarini yo'lga qo'yish;
 - Sug'urta va risk menejment tizimlarini kichik biznesga moslashtirish.
4. Kichik sanoat korxonalarini klasterlash:
 - Sanoat klasterlari doirasida kichik va yirik korxonalar o'rtasida kooperatsiyani rivojlantirish;
 - Hududiy klasterlarda umumiy infratuzilma, laboratoriya va logistika markazlarini tashkil etish;
 - Klaster ishtirokchilariga kadrlar tayyorlash, mahsulot standartlashtirish va eksport bo'yicha xizmatlar ko'rsatish.
5. Me'yoriy-huquqiy bazani soddalashtirish:
 - Kichik biznes subyektlari uchun ruxsatnomalar, sertifikatlar va hisobotlar tizimini raqamlashtirish;
 - Mahalliy darajada bir darcha ("One Stop Shop") tamoyiliga asoslangan xizmat ko'rsatish markazlarini kengaytirish;

- o Biznesni ro'yxatdan o'tkazish va yuritish tartiblarini soddalashtirish.

6. Kadrlar salohiyatini oshirish:

- o Kichik biznes uchun sanoat menejmenti, raqamli texnologiyalar va eksport bo'yicha qisqa muddatli o'quv kurslarini joriy etish;
- o “Usta-shogird” an'alarini zamonaviy kasb-hunar o'rgatish tizimi bilan uyg'unlashtirish;
- o Hududiy kasb-hunar markazlarini kichik sanoat ehtiyojlari asosida moslashtirish.

Kichik sanoat subyektlari O'zbekiston iqtisodiyotining tarkibiy qismini tashkil etgan holda, mahalliy resurslardan foydalanish, yangi ish o'rinlari yaratish, innovatsiyalarni joriy etish va eksportni kengaytirish orqali iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Ularning faoliyatini tizimli asosda qo'llab-quvvatlash va raqobatbardoshligini oshirish mamlakat sanoat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. “Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalari faoliyati samaradorligini oshirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” gi 25.10.2017 yildagi PQ-3356-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori,
2. “Kichik sanoat zonalari faoliyatini muvofiqlashtirish va boshqarishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi 21.06.2019 yildagi PQ-4363-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori,
3. “Sanoat kooperatsiyasini yanada rivojlantirish va talab yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi 01.05.2019 yildagi PQ-4302-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori
4. “Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini faollashtirish va kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” gi 26.10.2016 yildagi PF-4853-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni,
5. I.S.Xotamov, G.R.Madraximova Sanoat iqtisodiyoti. Darslik. –T.: “Innovatsion rivojlanish nashriyoti-matbaa uyi”, 2022 252 bet
6. Veblen T. The Theory of Business Enterprise. New York: Charles Scribner's Sons, 1904.
7. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.
8. Romer P. Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy, 1990, №5, pp. 71–102.
9. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago: University of Chicago Press, 1964.
10. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Cambridge: Harvard University Press, 1934.

11. Baumol W. J. The Free-Market Innovation Machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism. Princeton: Princeton University Press, 2002.
2 <https://lex.uz/docs/-4351738>
12. Davletov I.X. Qurilish iqtisodiyoti. 2019
13. G`ulomov S.S “Biznes strategiyasi” T.-2011-yil 152 b.
14. A.V.Vahabov D.A.Tadjibayeva Jahon iqtisodi. va xalqaro iqtisodiy munosabat. T.-2015.
15. [N.G.Karimov Investisiyani tashkil etish va moliyalashtirish. T-2011](#)
16. I.B. Ibratov [Tadbirkorlik huquqi. 2001](#)
17. Analiticheskaya ximiya. problemi i podxodi. tom 1. R. Kelnera, J.-M. Merme, M. Otto, G.M. Vidmer. - M. Mir, Izdatelstvo AST, 2004

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz